

נשיאת כפיים לכהנים לוחמי ישראל

בעיצומה של מלחמת "שלום הגליל", בקיץ ה'תשמ"ג, בקרתי בלבנון אצל יחידות הלוחמים, שביניהם היה גדוד-לוחמים ששרתו בו רבים מבני ישיבות ההסדר, בני תורה מובהקים שקיימו בפועל ממש: "רוממות אל בגרונום וחרב פיפיות בידם". לביקור אצל חיילי יחידה זו, שחנתה בחורשה על פסגת גבעה הצופה אל העיר ביירות, ושרבים מחייליה היו בני ישיבת שעלבים, נתלוה ראש הישיבה הרב הגאון מוה"ר ר' מאיר שלזינגר שליט"א. בילינו בחברתם כמה שעות, ובהפוגה שהיתה אז בין קרב לקרב, או בין אימונים לאימונים, נוצל הזמן ללימוד בצותא ולשמיעת שעורים מפי ראש הישיבה ומפינו – וכן למו"מ בהלכה בשאלות הלכתיות שונות, בנושאים אקטואליים, שנתעוררו עקב הלחימה.

בן ישיבה אחד, עורר את השאלה הבאה: "כידוע, נפסקה הלכה ברמב"ם (ה' תפילה נשיאת-כפיים פט"ו ה"ג) ובשו"ע או"ח סי' קכ"ח – שכהן ששפך דמים לא ישא את כפיו, האם חייל כהן שהשתתף במלחמה בצה"ל, וברור לו שהרג נפש במלחמה – אם בקרב פנים אל פנים או בקרב שריון וכדומה – האם מותר לו לשאת את כפיו? – שלכאורה הרג את הנפש, גם נפש של גוי במשמע, ומפורש בדברי הרמב"ם שם: שגם הורג נפש בשגגה בכלל זה – ואם כן, הרי לכאורה גם חייל בצה"ל במשמע, האם הוא בכלל הדין שאסור לישא כפיו? – ומה התשובה שהוא חייב לעשות, כדי שיותר לו לקיים מצוה זו, והאם תשובה מועלת בכלל, לענין זה?"

השיבותי לחייל השואל מיד, כי לכאורה ברור הדבר, שחיילי ישראל לוחמי מלחמת ה' בגבורים, הבאים להגן ולהציל את עם ישראל מיד צר הבא עליהם, בודאי שאינם בכלל שופכי-דמים, שעליהם נסבו דברי חז"ל, וראוי שיברכו ואינם כלל וכלל חלילה בגדר: "ידיכם דמים מלאו" ובודאי שאינם בכלל: "אין קטיגור נעשה סניגור", וזאת לא רק משום שהם כאנשי צבא "אנוסי" ולא "שוגגי", אלא בעיקר, בגלל היותם עושי מצוה במלחמתם, ככהנים החשמונאים הקדומים. תשובה זו, שנאמרה משקול דעת ראשון, ובתנאי חזית נראית לנו נכונה, גם אחרי העיון, ולהלן באנו לבסס את דברינו במקורותיהם, ויהי רצון שחפץ ה' בידינו יצליח, לדון דבר אמת לאמיתה של תורה, ולהיות לברכת-שלום בישראל.

מקור ההלכה, שכהן ששפך דמים לא ישא כפיו, הוא בסוגיית הגמרא ברכות ל"ב: "אמר רבי יוחנן: כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו שנא': "ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם, גם כי תרבו תפילה אינני שומע, ידיכם דמים מלאו" (ישעי' א', טו). בדבר השאלה: אם כאן פסול או חומרא בעלמא, מתברר הענין במסכת סנהדרין לה ב' בתוד"ה שנאמר, בדין רציחה שדוחה את העבודה, שנאמר: "מעם מזבחי תקחנו למות". הקשו התוספות: "וא"ת וכו', לא משום דרציחה דוחה את העבודה, אלא משום דגברא לא חזי כדאמרינן: כהן שהרג את הנפש לא ישא כפיו. שנאמר: "ידיכם דמים מלאו", וכ"ש עבודה. וי"ל דעל כרחיק חזי. דהא לא מיחל לעבודה ונשיאות כפים חומרא בעלמא הוא. ועי"ל: דשאני נשיאות כפים לפי שהרג בידיו. ואין קטיגור נעשה סניגור". שתי שיטות לפנינו:

א. על פי התרוץ הראשון: כל הענין הוא חומרא בעלמא, לכאורה: שוגג או עושה תשובה לא שייך להחמיר עליהם ביחוד בזה"ז, דלדעת כמה מגדולי הפוסקים, נשיאת כפים הוא מדרבנן — אם כי מדברי בעל שיטה זו, בעל מור וקציעה (סימן קכ"ח), משמע שחזר בו משיטה זו, ובמפורש פסק בעל הקרן-אורה (סוטה לח): "דהוי גם בזה"ז דאורייתא"; וכבר בררנו שיטות אלו, לעיל בקונטרס הדין בדבר נשיאת כפיים בזה"ז בא"י ובחיפה. וקשה לומר, שיש לדחות מ"ע מן התורה על סמך חומרא בעלמא. אלא אם נאמר שחומרא זו היא חשש, שמא אין זו ברכה כלל, ולכן ביטולה אינו ביטול מצוה, כמו שאילם פטור לברך, כך שופך-דמים, אינו יכול לברך — שאין ברכתו, חלילה, ברכה.

ב. ע"פ התרוץ השני: יש לומר, שדין זה נוהג גם בזמן שהוא דאורייתא, (כידוע ממ"ש באור זרוע ח"ב, סימן פ"א, דהוא דאורייתא, וכן פסק במבי"ט בקרית ספר פי"ד — מה' תפילה ואכמ"ל בנקודה זו).

על פי שיטה זו: יש כאן פסול הגוף יסודי — ששופך דמים, לא שייך יותר לעבודה זו של ברכת-השלום בנשיאת כפים. שאין קטגור נעשה סגור. כשיטה זו מצינו גם בתוס' דיבמות ז, א, ד"ה: שנאמר, ושם הלשון: "לפי שהרגו בידו ואין קטיגור יכול וכו'". — משמע, לפי דבריהם שם, שהוא פסול — יסודי ומהותי וחל גם על נשיאת כפים במקדש, שהוא בודאי מדאורייתא וכ"ש בזה"ז. אמנם, יש שיטות אחרות לפנינו בתוספות סוטה ל"ט א' — בענין בעל-תשובה. וכן ע"ע בתוס' תענית כז א, ד"ה: אי מה, בדין כהן בעל-מום, שאין כאן פסול הגוף, ואולי אפשר לומר שכהן ששפך דם, אינו אלא כבעל מום בידיו, ועשה תשובה — דומה כמי שעבר ממנו המום, וזה ענין יסודי הטעון ברור והסבר, כמו שנברר להלן.

בענין זה, נוקט רבינו הרמב"ם שיטה ברורה, לדחות מנשיאת כפים, כל כהן ששפך דמים. כמו שכתב הרמב"ם בה' תפילה שם: "העבירה — כיצד, כהן שהרג את הנפש אע"פ שעשה תשובה לא ישא כפיו, שנאמר: ידיכם דמים מלאו, וכתוב: ובפרשכם כפיכם וגו'". הכ"מ מציין כמקור לדברי הרמב"ם את סוגיית ברכות לב — ושטתו: שדי בהריגת נפש אדם סתם אפילו פעם אחת. ולכאורה סבור הרמב"ם, כי אפילו שפך דם בשגגה (וכך מפורשת הגירסא ברמב"ם לעם, הוצאת מוסד הרב קוק, ע"פ כתבי יד ראשוניים וכן ברמב"ם דפוס רומי ודפוס וינציא וכך כפי הנראה היתה הגירסא לפני רבינו המחבר) וברור דעתו, שאין התשובה מועלת — אע"פ שדברים אלו לגבי שגגה, ולגבי מי שעשה תשובה, לא נתפרשו בגמ' שם.

אמנם דברים אלו: א. דין שוגג כמזיד, וכן ב. שתשובה לא מועלת, כך שיטת הרמב"ם, גם לגבי מומר לעבודה זרה, שם להלן בהלכותיו: "בין באונס בין בשגגה" (ועיי' בס' מגן-גבורים על או"ח קכ"ח אות כו', שרצה לחלק בזה – ולפי הנוסחאות שהבאנו ברמב"ם – דין שניהם שוה. ואכמ"ל). ג. שהמדובר לא רק בכל הריגת נפש, אפילו בשגגה, אלא גם הרג באורח חד פעמי ואין צורך שיהיה מועד לכך – הם על פי שיטת הרמב"ם, אבל שנויים הם במחלוקת רבותינו הראשונים. נביא להלן עקרי הדברים:

בהגהות מימוניות שם ס"ק א', בשם הראב"י, (וכן הוא לפנינו בהוצאתנו של ספר הראב"י, ס"י קנא עמוד 154 – מהדורת מכון הרי פישל) עפ"י הירושלמי גיטין פ"ה ה"ט: "שמא תאמר כהן זה מגלה עריות ושופך דמים, והוא ברכני, אומר לו הקב"ה וכי הוא מברכך, אני מברכך, שנאמר: (במדבר ו', כז) "ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם". (כך הלשון בראב"י הנ"ל, ולפנינו בירושלמי בשינויים קלים) ומוסיף הראב"י שם: "והא דאמר בפרק אין עומדין (ברכות שם): כל כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו, נראה דדוקא לכתחילה, אבל אם עלה לא ירד, אי נמי התם הכי פרושא, לאו אורח ארעא [דרך ארץ] שישא את כפיו, כיון דידי מלא דמים", עכ"ל הראב"י. והביא בהג"מ שם בשם הראב"י בסגנון אחר: "דהיינו דוקא במפורסם להרוג, ומפורסם שמועד לכך, וכן כתב רבינו שמחה (במחזור ויטרי): דלא איירי אלא בעומד במרדו, וראיתו מדגרסינן בירושלמי פ' הנוקין וכי וכל דבריהם השיב לי מורי רבינו כששאלתי, אבל בעל ס' המצוות כתב כדברי רבינו המחבר, וכהן שמל את התינוק ומת, מצאתי כתוב בתשובת רבינו שמשון, שישא את כפיו דאפילו את"ל דהוא דאין עומדין, גם בשוגג, שאני הכא דמכוון לשם מצוה וכו"', עיי"ש (הערה זו של תשובת רבינו שמשון חשובה מאד לענייננו, כמו שנברר להלן).

נעיר כי, לכאורה, לדעתו של בעל הג"מ יתכן, שגם הרמב"ם יודה: בהורג נפש מתוך כונה לשם מצוה, שנושא את כפיו. אמנם דבר זה תלוי במקצת, גם בשאלה זו של הורג את הנפש מתוך אונס. אם לשיטת הרמב"ם נפסל האדם מנשיאת כפיים, או שהוא רק ככתם עובר, כמו ידים מלוכלכות בסטיס ופואה, ואפשר לנקותם ע"י תשובה (ראה סוגית מגילה כ"ד ב'). בענין זה דנו גדולי רבותינו: מרן הב"י בשו"ע סימן קכ"ח, בברור דינם של אלו שאין נ"כ, – הביא שיטת הרמב"ם, לבאר הסוגיא דגיטין הנ"ל, שמא תאמר וכו', וכתב: "ובכהן שאינו מדקדק במצוות, וכל העם מרננין אחריו שהוא שופך דמים, אבל, בידוע בודאי שהרג את הנפש, לא ישא את כפיו" בשו"ע שם סעיף ל"ה פסק סתם: "אפילו בשוגג (ולא הזכיר אונס) לא ישא את כפיו ואפילו עשה תשובה".

אמנם, כפי שכבר הזכרנו, יש שיטות ראשונים אחרות בדבר, ולפני שנבררן נזכיר כי להלן שם, דן הרמב"ם בענין עובד ע"ז, ולשונו מהותית: "בין באונס בין בשגגה, אע"פ שעשה תשובה, אינו נושא את כפיו לעולם". לכאורה, יש לדייק מלשונו של הרמב"ם, שלא הזכיר אונס לענין שפיכות דמים, לפי הגירסאות בדבריו שהזכרנו, הזכיר בין שוגג בין מזיד. שדעתו לחלק לענין אונס, בין שפיכות דמים לע"ז (כמו שרצה הגאון בעל שו"מ בס' מגן-גבורים ס"י קכח, אות כו) לדייק לשון הרמב"ם, שלא הזכיר (בנוסחא שהיתה לפניו) שוגג או אונס, שאפ"י בשוגג יסבור שהוא נושא את כפיו – רק לענין תשובה שאינה מועילה, דין שתי

עבירות חמורות אלו שוה. (אמנם לפי הנוסחאות שהזכרנו, לא שייך לדייק כך לגבי שוגג, אבל שייך ושייך לדייק כך, לגבי אונס, ודו"ק).

אמנם, רוב רבותינו חכמי אשכנז סוברים, דבשגגה לא נאמר דין זה, ובודאי לא לגבי מי שעשה תשובה, ואינם מקבלים הדיוק שהביא הרמב"ם הנ"ל מן הפסוק "גם כי תרבו תפילה אינני שומע, דקאי גם על בעל תשובה" ושיטתם מבוארת בדברי הבי"ח (בבאורו לטור שם), שכן כתב והביא שיטתם בטור שם: "ורש"י כתב: (בתשובה) כיון ששב בתשובה יכול לישא את כפיו, וכי"כ רבינו גרשום, והביא ראייה מירושלמי גיטין הנ"ל". להלן נזכיר קצת מקורות, לברור שאלה יסודית זו של "עשה-תשובה".

מקור לשאלה זו נמצא בסוגית הגמ' מנחות, קט א', על דברי המשנה שם: "הכהנים ששימשו בבית חונו לא ישמשו במקדש בירושלים, ואין צריך לומר לד"א". פירש"י שם: "לדבר אחר – אם שמשו לעי"ז לא ישמשו בירושלים". בתוספות שם ד"ה לא ישמשו: "בספר הזהיר כתוב כהן שהמיר דתו, לא ישא את כפיו ולא יקרא לתורה ראשון, דכתיב: וקדשתו והוא אחליה לקדושתיה וכו' והאי כיון דאידיחי אידיחי וכו'". ורש"י פרש (בהגהה שם: בתשובה וכו') דכשר וז"ל: "הרי אלו כבעלי מומין וכו', מהכא נפקא לך: **זכהן שהמיר את דתו וחזר בתשובה, כשר לדוכן**, שהרי לא מצינו כהן בעל-מום, שיהא פסול לדוכן, אלא אם היה לו מום בידיו, מפני שהעם מסתכלין בו וכו'". עיי"ש. וראה עוד בתוס' הנ"ל תענית כ"ז א' ד"ה: אי מה, ברורם העקרוני – שאין לפנינו פסול הגוף, כבעל מום לעבודה, וכעובד עי"ז. לכאורה, יהיה הדבר כן בדינו של שופך-דמים ולכן **כשעשה תשובה** דומה למי שעבר מומו, וחוזר לקדמותו. ראה עוד ביחוד מ"ש תוספות סוטה ל"ט, א' ד"ה: וכי מהדר, שהאריכו לחזק השיטה, שבעל תשובה נושא את כפיו, וזה לשונם בשאלתות פ' ויקח קורח (לפנינו בהוצ' מוס' הרב קוק, עם פרוש הנצי"ב העמק שאלה על פ' קורח, לא מצאתי לשון זה): "כהן שעבד עי"ז לא ישא את כפיו, דגרוע מהורג את הנפש, דאמרינן ר"פ אין עומדין וכו', לא ישא את כפיו". ורבינו גרשום מאור הגולה השיב בתשובותיו (לפנינו בהוצ' ר"ש אדלברג, ניר-יורק התשט"ז, סימן ד' עמוד 57 ואילך): "דנושא כפיו ויעלה ראשון לתורה, דכיון דחזר בתשובה חוזר לקדושתו וכו', וכשם שבעלי מומין נושאים כפיהן וכו' אף זה, שאם לא תאמר כן, נמצאת מרפה ידיהם של בעלי-תשובה שיאמרו: אוי לאותה בושה, אוי לאותה כלימה, וימנעו מלעשות תשובה ואמר ר' יוחנן (סנהדרין פז): כל האומר מנשה אין לו חלק לעוה"ב, מרפה ידיהן של בעלי-תשובה, ותנא דבי ר' ישמעאל (ערכין ל' וע' סוגית קידושין כ'), הואיל והלך זה ונעשה כהן לאלילים, אידה אבן אחרי הנופל ת"ל גאולה תהי' לו". עכ"ל. עיי"ש כל דבריהם, וכדברים אלו שכתבו לגבי מומרים שחוזרים בתשובה, ובודאי – שייכים לגבי שופכי-דמים, ובשטתם זו הלכו רבינו שמחה הנ"ל, במחזור ויטרי סי' קכ"ה, ורבינו אור-זרוע סימן תי"ב וראה שבלי הלקט ח"א, סימן לג, ודברים אלו כוחם יפה, שנפסוק כן גם לגבי שפיכות דמים כו', במי שעשה תשובה, שיתכפר לו, ויעלה לדוכן עם אחיו הכהנים. נמצינו למדים:

א. שיטת כמה מגדולי הראשונים, וכן מצאנו בתשובת הגאונים (אוצר הגאונים, קדושין ע"ו) וזו דעת הראב"ה המובאת בהגהות מימוניות שהזכרנו, ומשם באו"ז ח"ב, תי"ב,

שרק כהן מועד להריגת אדם ומפורסם לכך ועומד במרדו, אינו רשאי לעלות לדוכן, וראיתם מירושלמי גיטין פ"ה, ה"ט הנ"ל, וכן נראית שיטת התוס' סוטה ל"ט, בשם השאילתות ועוד ראשונים שהבאנו לעיל. יש שציינו מקור – דעה זו, בתשובת הגאונים על סוגיית קדושין ע"ו (ראה אוצר הגאונים קידושין עמ' 188).

ב. דעת הרמב"ם וסיעתו, וכן נראית דעת הסמ"ג עשין כ', וכן פסק רבינו המחבר בשו"ע או"ח סימן קכ"ח, סעיף ל"ה – שאפילו הורג נפש בשגגה, לא ישא את כפיו ואפילו עשה תשובה לא מהני, וכן פסק בפרי"חדש (שם ס"ק, ל"ז), אלא שחילק בין שוגג לאונס – "ומזיד ושוגג לא ישאו כפיהם, אך אנוס רשאי ורשאי". וכן נראית שיטת רבינו המאירי במגילה שם: "דאין לחלק בין בעל-תשובה, לבין מי שלא עשה תשובה, שכך משמע לשון הפסוק: "ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכס וכו' ידיכם דמים מלאו" (ישע' א' טו)". (נעיר כי לענ"ד לכאורה, מהמשך הנבואה: "רחצו הזכו, הסירו רוע מעלליכם מנגד עיני – חדלו הרע" – משמע דתשובה מהניא, כמו שאמר ר"ע: "אשריכם ישראל וכו', מי מטהר אתכם אביכם שבשמים").

ג. דעת הרדב"ז לחלק בין מזיד לשוגג (רדב"ז יו"ד סי' קכ"ח ואין ספק שכך דעת התוס' דסוטה, שהזכרנו בשם השאילתות ועוד. וביחוד תשובת רבינו גרשום מאור הגולה שהזכרנו וכן נראית שיטת בעלי התוספות ביבמות ז', ד"ה: שנאמר מעם מזבחי, בתרוץ הראשון: ולא נושא את כפיו – חומרא בעלמא היא, וכך דן בשיטתם בעל אור-שמח על ה' תפילה פט"ו, ה"ז (דפוס ריגא דף יח, עמ' 37) שדן בשאלתם, בסוגיית רציחה שדוחה לשבת ק"ו מעבודה: "דלמא גברא לא חזי, דפסול לעבודה, מכל שכן דאינו נושא כפיו, דהרי מצוה דרציחה (מעם מזבחי תקחנו וכו'), אף אם עשה תשובה, דק"ל ר"פ אלו הן הלוקין. חייבי מיתות ב"ד, אם עשו תשובה אין מוחלין להן. וא"כ גם אז נאמר: "מעם מזבחי תקחנו וכו'" ועל כרחן דסברי התוספות, דאף בעשה תשובה קורא אני: "ידיכם דמים מלאו" – אבל לפי מ"ש בתרוץ וכו', חומרא בעלמא, אפשר אימת אחמירו עליו, דוקא בלא עשה תשובה, הא בעשה תשובה, לא החמירו חכמים, כיון דקרא אסמכתא הוא וכד', שלא לרחק בעל-תשובה ולהרפות ידן. אמנם, לתרוץ השני: דאין קטיגור נעשה סניגור וכו', לעולם ילפותא גמורה היא וכו', אף בעשה תשובה ג"כ לא נושא כפיו, וכמו שפסק הרמב"ם. והך דספרי, ודירושלמי בהנזיקין: שלא תאמר שופך דמים הוא, ההוא בריון בעלמא. ועל פי תרוץ זה – גם שוגג ועשה תשובה לא ישא כפיו, וכן פסקו כמה מגדולי הפוסקים".

במאמר המוסגר נעיר, לגבי השאלה העקרונית: אם שפיכות דמים מהווה פסול בכהונה, ולכן גם תשובה לא מועילה, או שהיא בבחינת "עיקוב" או "מום עובר", כידיים מלוכלכות בצבע אדום או מומים בידיו, שהדין שלא ישא כפיו – אבל משהוסר הצבע או בטל המום מידיו – ודאי שיכול לשאת כפיו, והוא הדין בשפיכות דמים שעשה תשובה והוא בבחינת: "רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם" – שיש למצוא מקור לכך בסוגיא דבכורות שנביא להלן.

בעל נחל אשכול (ברכת כהנים, אות כ"ד), הביא ראיה להכשיר הורג נפש שעשה תשובה, ממשנה בכורות פ"ז, מ"ז: "ואלו כשרין באדם וכו' ושהמית את האדם". אמנם בעל תויו"ט שם הביא, שבנוסחאות אחרות לא גרס לה, ואפשר משום הא דפ"ק דברכות: "כהן שהרג את

הנפש לא ישא את כפיו וכו", נראה לכאורה, שבגירסא זו תהא תלויה מחלוקת הראשונים הזאת, שאם נגרוס שם: ושהמית וכו', יש להביא ראיה לשיטת הגאונים, הראב"ה ורבנו שמחה בעל מחזור ויטרי הנ"ל, שאין פסול הגוף בכך, ואולי האיסור דוקא במובהק לעבירה זו ר"ל, או רק מי שעשה במזיד ולא בשוגג, ובודאי לא נאסר במי שעשה תשובה, ומי שעשה תשובה – ישא את כפיו – ויתברך מן השמים.

אגב, בדקנו בכתבי היד וצילומיהם אשר בספריה שע"ש מו"ח הרב הצדיק רח"ש גולדשטיין זצ"ל בבית "אריאל" שבירושלים, ומצאנו כי בכת"י המפורסמים של המשנה, כגון: כת"י קאופמן, כת"י פרמה וכת"י פריז וכן במשניות נאפולי רנ"ב עם פיה"מ לרמב"ם – ושם לא נמצאים מלים אלו – "ושהרג את האדם" אמנם בכת"י בניקוד, לפי מסורת תימן, כת"י ירושלים heb4 136, מצויה גירסא זו – שלפיה מפורש ש"מי שהרג את האדם" כשר לעבודה, ולכן אין בו פסול גוף, ולכן שוגג או עשה תשובה – הוא כשר לנשיאת-כפים.

מפורשים הדברים, בדברי רבינו המשנה למלך על הרמב"ם פ"ט מה' ביאת מקדש, הלכה ט"ו. שכתב על דברי הרמב"ם בענין הפסולין לעבודה, שמנה שמונה עשר פסולים ולא מנה שופך דמים וכתב המל"מ: "מי שהרג את הנפש אם כשר לעבודה", עי' מ"ש התוספות פ"ד דסנהדרין (דף לה) ד"ה: שנאמר ובפ"ק דיבמות (דף ז) ועי' במ"ש בעל התוספות יו"ט בספ"ז דבכורות – שלא ראה דברי התוס' שכתבנו.

אמנם, לפי עניות דעתי, קשה לומר, שלא ראה בעל התויו"ט דברי התוס' הנ"ל בשני תירוציהם, אלא אולי יש לפרש, שתלה גירסא זו בתרוצם הראשון של התוס' שהזכרנו. שעל פיו, אין זו אלא חומרא בעלמא והגירסא המשמיטה ואינו מונה במשנה "מי שהרג את האדם", בין הכשרין באדם, הוא על פי השטה של התוספות בתרוץ השני, שלפי זה יש כאן ממש פסול וד"ל. אמנם, עיין עוד במ"ש בספר יד-דוד שביאר, דמאן דמחיק במשנה, "שהמית אדם" ס"ל כדברי האומרים, שאכן עשה תשובה – כשר ואם לא עשה תשובה – מן התורה פסול, וא"כ לא קשיא קושיית התוס' הנ"ל, דלמא גברא לא חזי – שהרי בכל גוונא אמרה תורה: מעם מזבחי תקחנו למות, אפילו עשה תשובה ולכן מחקו במשנתנו בכורות: "שהמית אדם", דהמשנה סתמא קאמרא, אפילו לא עשה תשובה – אבל התוס' יבמות (שם) שטתם כרמב"ם, שאפילו עשה תשובה עדיין פסול הוא, לנשיאת-כפיים, ולכן הוכרחו לתרץ – כמו שהבאנו לעיל.

אכן בשו"ת בשמים ראש סימן שפ"ז, כתב לחלק בין פסול כהן רוצח לנשיאת כפיים – לבין פסול לעבודה – על פי דברי הספרי: שעשו נשיאת כפיים בגבולין כעבודה במקדש – וראיתי שכב' הגאון ר' גדליה פעלדער זצ"ל, ראב"ד טורונטו רבתי, ציין בספרו הגדול "יסודי ישורון", מהדורא תנינא (חלק שני עמוד נ"ו) לדברים הנ"ל. כיסוד השיטה שאינו נפסל לעבודה ולנשיאת כפיים.

אמנם בתנא דבי אליהו רבה כתב: "וכהן העובד ע"ג המזבח שהרג את הנפש במזיד, כולן יעברו ממלאכתו". הרי שבמזיד – יש פסול. ובייחוד הביא את דברי הזוהר בפרשת פנחס (במדבר רי"ד): "דקטל נפשא וגו' פסול לכהונתא לעלמין" ולכן הוצרך הקב"ה לומר לפנחס

נשיאת כפיים לכהנים לוחמי מלחמות ישראל

עא

הכהן: "הנני נותן לו את בריתי שלום" (שהרי לולא מקרא מפורש זה – היה נפסל תחילה לכהונה).

ענין זה של פנחס שהרג את הנפש וקינא לד' צבאות, הוא יסודי לשאלה שלפנינו – ואולי יש להקבילו לגבורתם של בני פנחס, הלא הם הכהנים החשמונאים, שקנאו קנאת ד' ולחמו ביונים ובמתיונים כאחד – ויש ללמוד מכאן לכל לוחמי ישראל הקדושים שבכל הדורות.

נגדיר את השאלה:

האם אנו יכולים ללמוד מפנחס, לכל גבורי ישראל שבכל הדורות, או שמא מעצם הדבר, שהוצרך הכתוב להכשירו לכהונה, כנגד רינונם של ישראל – היכא דחידש הכתוב – חידש, אבל אין אנו יכולים לדון גז"ש והיקש מדעתנו, לכל הלוחמים שבכל הדורות?

אמנם, שני חילוקים בדבר – פנחס הרג נשיא בישראל, שלא נתחייב בבי"ד – ואנו מדברים בהורגי אויבנו מן העמים, הבאים עלינו להרגנו ומתחייבים בנפשם, בבחינת רודף. זאת ועוד: מה שעשה פנחס הוא בבחינת הוראת שעה, מדין "קנאים פוגעין בו" ואינו מן הדין, ולכן נקרא "הורג את הנפש", והוצרך הכתוב לתת לו ברית-שלום, משא"כ בענייננו שבמלחמת מצוה עסקינו, להציל ישראל מן הצר הבא עליהם – כמו שנברר לקמן.

נזכיר עוד מ"ש והעיר, הגאון ר' גדליה פעלדער הני"ל ביסודי-ישורון, מדברי הזוהר במדבר רכ"א, דנראה דפסול מכהונה גדולה, וכן מעבודה – והרבה לברר כל הענין ממקורותיו שם. בספרו בפרק "כהן שהרג את הנפש" – אם פסול לעבודה על פי שיטות הראשונים והאחרונים. נזכיר ביחוד מ"ש בשם ס' שערי יוסף, להגאון חיד"א על מסכת הוריות דף י"ג: "נראה שכולם מודים לענין עבודה דחמירא, דכהן שהרג את הנפש, אפילו עשה תשובה לא יעבוד – דנשיאת כפים קילא טפי מעבודה וכו'". והניח הגאון בעל יסודי ישורון הדבר בספק – ועל כל פנים הענין שנוי במחלוקת רבותינו הראשונים והאחרונים – וברור עכ"פ שלכתחילה לא יעבוד, וכן נראים דברי הרא"ם בפרושו על התורה (שמות כ"א, י"ז) ולכך כיון גירסת התויו"ט דאיירי בדיעבד – וכן נראים דברי רש"י יומא פ"ב, שאם התחיל בעבודה משלים אותה.

נחזור לענייננו: מסתימת לשון הרמ"א בס' קכ"ח סעיף ל"ה, נראה שהוא פוסק: דכהן שהרג את הנפש ועשה תשובה, נושא את כפיו. כך גם נראית דעתם של גדולי הפוסקים האחרונים. שכתב הרמ"א: "ויש להקל על בעלי תשובה, שלא לנעול דלת לפניהם, והכי נהוג" (טור ורש"י והרבה פוסקים). במ"ב שם: "ויש איזה אחרונים שמחמירין, עכ"פ במזיד". כדעת הרמ"א להקל על בעלי תשובה, כתבו האחרונים דנהוג עלמא כן, וכן נראית דעת שו"ע הרב שם סעיף ג', שכתב: "וי"א שאם עשה תשובה נושא כפיו, ולא מנעו ממנו נ"כ אלא שעומד במרדו, וכן נהגין". ע"ע בספר חיי אדם כלל ל"ב, אות ה', ועוד פוסקים שמפיהם אנו חיים פסקו כן.

נברר כעת קצת יותר בהרחבה, אם יש נ"מ לדינא דידן דנ"כ בין הורג נפש לישראל או גוי. לכאורה ברור כי הלשון: כהן שהרג את הנפש, שמשמעותה כל נפש אדם, בין ישראל ובין

שאינו ישראל, וכך דן להלכה מרן הראשון לציון, הגאון רבי בן-ציון מאיר חי עוזיאל זצ"ל, בספרו משפטי-עוזיאל (מה"ת או"ח סימן ו'), שכן פסק הרמב"ם בה' רוצח פ"א, ה"א: "כל הורג נפש אדם עובר בלא תרצח", ולא חילק בין אדם לאדם, ללא הבדל דת וגזע (ולא חלקו ביניהם אלא לענין: מיתת בי"ד, ולא לדיני שמים) ועל כל אדם נאמר: "שופך דם האדם וכו', כי בצלם א-לוקים עשה את האדם" – ועליו דרשו חכמים: "חביב אדם שנברא בצלם" (אבות פ"ג מ"ד), וכך מבאר התוספות יו"ט שם: "שכלל אדם נאמר", וזה ברור מהמשך המשנה: "חביבין ישראל שנקראו בנים למקום – דהרישא איירא **בסתם אדם** – **וחיבתו**", וכן ביאר הרשב"ץ בביאורו במגן-אבות שם, וע"ע אבות דרבי נתן פ' ל"ט (שם) וכן באר הגאון בעל תפארת ישראל בפיה"מ שם, וכן פרש הגאון יעב"ץ בפרושו לאבות שם, שאין לחלק בין ישראל לבין שאר האומות, וכך פסקו רוב רבותינו, לקיים הגירסא במשנה: סנהדרין פ"ד מ"ה: "לפיכך נברא אדם יחידי בעולם, ללמדך, שכל המאבד נפש אחת, כאילו איבד עולם מלא", ואין ספק אצלינו שזו הגירסא הנכונה, ולא כמו שהוסיפו בדפוסים אחרונים: מישראל – שהרי אדה"ר נקרא יחיד, ולא יעקב ובניו! וכך בדקתי הגירסא בכת"י מינכן (דקדוקי סופרים שם) וכן בכת"י קופמן ובכת"י פארמה ובכת"י פארמה ג' דה רוססי 984 ובמשניות דפוס נאפולי רנ"ב. אמנם, בכת"י התימני המנוקד ירושלים הב' 1336 4 שהזכרנו: יש כבר הגירסא כמו בכמה דפוסים לפנינו, שכל המאבד נפש אחת מישראל, כאילו איבד עולם מלא. אבל יראה לע"ד שזה תיקון מאוחר והדין עם כל הגירסאות האחרות, שאין לחלק בין איבוד נפש מישראל, לאיבוד נפש סתם בכל הנוגע לדיני שמים וכן משמעות לשון הרמב"ם ה' סנהדרין פ"ב, ה"ג: "נפש אחת מן העולם" וכו'. אמנם עיין רמב"ם הל' רוצח פ"א הל"ז, ששם הלשון: "נפש אחת מישראל", וכו' – וצ"ב, וכבר עמד על כך הגר"ש גורן (שליט"א) זצ"ל בספרו "משיב מלחמה", סימן א', במאמר על: "מוסר הלחימה לאור ההלכה" וברר בהרחבה הנוסחאות השונות שבדפוסים ובכת"י, שכתבו שם "מישראל" וניסה ליישב הסתירה בנוסח הרמב"ם, ששם עוסק ב"עולם מלא" – עולם העתיד להתחדש – שבו יקויים: "יכירו וידעו כל יושבי תבל" ובה' רוצח העוסק בעולם הקיים, שנברא בששת ימי בראשית והוא מתקיים בזכות ישראל ובכוח ישראל – כמו שדרשו תז"ל והביא דבריהם רש"י בריש בראשית – "בשביל התורה שנקראת **ראשית** ובשביל ישראל שנקראו **ראשית**", עיי"ש בכל דבריו בספרו הני"ל, שהכריע כגירסה "נפש אחת". והכונה אפילו נכרי – עפ"י אבות דרבי נתן פל"א: "וכל המאבד נפש אחת, מעלין עליו כאילו איבד עולם מלא, שנברא בעשר מאמרות (אמנם, לכאורה כאן, מפורש שהכונה **לעולמנו הקיים** ולא כדברי הגר"ש שהבאתי, דלעיל, וצ"ע), שכן מצינו בקין **שהרג את הבל** וכו', הא למדת **שאדם אחד שקול כנגד מעשה בראשית כולו**. אדם בעולם ולא דוקא **מישראל**" (עיי"ש שצ"יין מה שידוע בגמי לפנינו ב"ב יא, א, הגירסא: **מישראל**, וכן בתנדב"א רבא פרק ו' ובתנחומא מסעי – וחלוקי גירסאות בפרקי דר"א פמ"ח – ומסיק שיש לה לגירסת הרמב"ם בה' סנהדרין, נפש אחת מן העולם על מה שיסמוך). ראה שם – שהביא עוד ראיות רבות, ממחלוקת בן עזאי ור"ע. בענין כלל גדול שבתורה, (ירושלמי נדרים פ"ט, ה"ב וספרא קדושים) דעת ר"ע: "ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול שבתורה" ודעת בן עזאי: "זה ספר תולדות אדם" – והאריך עוד בענין המאמר של חז"ל: "מעשי ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה" ועוד ברר שם בהרחבה, עמ"ש בכל דבריו, ואם לדין יש ראייה ואכמ"ל.

נשיאת כפיים לכהנים לוחמי מלחמות ישראל עג

רבינו המאירי (סנהדרין נ"ו א' וכן בבא קמא ל"ז א') – הביא את היסוד, שאין לחלק בענין חומרת שפיכת דמים, בין ישראל לסתם אדם בתנאי – "ובלבד שיהא הנידון בן עמים גדורים בנימוסים ובדרכי דתות", וכן כתב הסמ"ק: "ואמרו חכמים שלא לרצוח שום בר-קיימא כלל וכלל".

אמנם, בפרישה על טור או"ח סימן קכ"ח, הובא בסי' משפטי עוזיאל שם, בשאלת הגאון רבה של טבריא, מו"ר סבא קדישא מרן ר' יעקב זריהן זיע"א, (שזכיתי להיות מבאי ביתו בימי בחרותי וחבבני הרב במו"מ של הלכה וזכיתי להסמך בסמיכת חכמים על ידו לכבוד יום נשואי עב"ג תחי'), העלה, שדין זה של כהן שהרג את הנפש, הוא דוקא בהורג ישראל, ושכ"כ בסי' שלמי-צבור בשמו וכן כתב ע"ז בסי' מאמר מרדכי (להגאון ר' מרדכי כרמי), שבקש לחלק בין גוי השומר ז' מצוות בני נח ולבין מי שהופקר בעבירות אלו, וכן דעת שו"ת פני-מבין (או"ח סימן רל"ט) ועוד – וכבר דחה דבריהם מרן הגרבי"צ עוזיאל שם, עפ"י דברי המכילתא משפטים, במחלוקת איסי בן עקיבא וחכמים על הפסוק: "וכי יזיד איש אל רעהו" – להוציא אחרים. "איסי בן עקיבא אומר: קודם מתן תורה, היינו מוזהרים על שפיכת דמים ולאחר מתן תורה, לאחר שהוחמרו הוקלו? באמת אמרו: פטור מדיני אדם וחיוב בדיני שמים", וע"פ דברים אלו הסיק הגאון בעל צידה-לדרך, שדין זה של כהן שהרג את הנפש וכו', הוא אפילו בכהן שהרג גוי – כיון שדינו מסור לשמים לא ישא כפיו – וכך הסיק מרן הראשון לציון, הגרביצמ"ח עוזיאל זצ"ל להלכה – שאין לחלק בדין זה בין גוי ליהודי – וכל ההורג כל נפש, הרי זה לא ישא כפיו.

העולה מדברינו להלכה: **אין לחלק בדין זה בין ישראל לסתם אדם.** ומה שאמרו רבותינו: כהן שהרג את הנפש לא ישא כפיו, נאמר בין בנפש ישראל ובין בנפש כל אדם (וכך פוסק להלכה, בפרי מגדים או"ח א"א, סי' קכ"ח, ס"ק נ"א).

הרי שחזרנו לשאלה: **בדבר חיילים ההולכים למלחמה והשתתפו בקרבות ובודאי שפכו דם חיילי האויב האם נפסלו משום כך לשאת כפיים ואם הם צריכים לעשות תשובה, ומה דינם: שוגג או מזיד או אולי אפילו אונס, וביחוד מה דינם של חיילי ישראל במלחמות ימינו, האם דינם כשוגגים או אנוסים – ואולי דינם כדין לוחמי מלחמת מצוה, שלהם דין אחר בכלל, בענין זה, ולהלן נברר.**

וראיתי שהגאון מוה"ר גדלי' פעלדער זצ"ל, הנזכר לעיל בספרו "ייסודי ישורון" ח"ב עמודים נ"ג. שדן בשאלה זו של: "כהנים אם הלכו למלחמה" ולפני שנזכיר תמצית דבריו נעיר עוד להגדרת הבעיה:

באמת נראה לנו ברור, שבודאי כל מה שבארו רבותינו בענין כהן שהרג נפש במלחמה בהיותו חייל ונתון לפקודת מפקדיו ובסכנת נפשות בעצמו – הוא לכל היותר גם בצבא זר ובמלחמות לא לנו, כאנוס – ויש לדון בו דין אנוס, שהזכרנו לעיל דעת כמה מרבתינו שצדדו בו להיתר. כן יש לדון בו מצד הכלל שהגדירו חז"ל: "דינא דמלכותא דינא", הן מצד עצם התגיסותו לצבא והן מצד שילוחו לחזית. – אמנם יש גם יוצאים מן הכלל, המצטרפים למורדים במלכות, וגם שם יש לדון – וברור שבשעה שכבר נמצא בקשרי הקרב

והמלחמה, בין כחייל בצבא סדיר, או אפילו כפרטיזן או כמורד בצבא של מורדים במלכות, שאם יפרוש מהם יש סכנה שיהרגוהו ובודאי יענישוהו – שאין לך אונס גדול מזה. – ואכן בשו"ת האחרונים שהזכרנו, ובראשם הפר"ח פסקו: רשאי ורשאי לשאת את כפיו. כך פסקו כמה מגדולי רבותינו האחרונים, ועיין בס' כתר כהונה – נזר הקודש להגרדב"ד רופמאן זצ"ל, שיצא לאור בירושלים לפני כשבעים שנה, מה שכתב בענין אונס בע"ז (שם דף ט"ו ובהערה ט' שם בשם ברכ"י) וביחוד מה שכתב בענין אונס בשפיכות דמים שם, עמוד י"ב, סימן ג', ס"ק ב' על אונס וביחוד מ"ש שם לענין של מל תינוק ומת, "דאיכוון לשם מצוה". אמנם בדין אונס, לחייל בצבאות זרים, כבר האריכו גדולי רבותינו האחרונים, עיי"ש, שיש שהחמירו, ומתוך כך צדדו להשתדל לשחרר כהנים ממערכות המלחמה, וכן ראיתי שכתב מו"ר מרן הגרי"א הרצוג זצ"ל וראה כל המקורות שהזכיר בענין זה, בס' יסודי ישורון הני"ל, חלק שני עמוד נ"א (מהדורה תנינא – מערכת נשיאת כפים) והביא מה שנשאל בענין זה בעל דרכי תשובה ופסק שאם עשה תשובה ישא כפיו (שו"ת תפארת צבי סימן ל"ו) וכתב: "וגם פוסקים אחרים (תל תלפיות תרע"ה)" מתירים לחייל כהן שמשותף בקרב לשאת כפיו, דמטעם דינא דמלכותא דינא, מוכרח לצאת לחזית ובמקום זה אינו רוצה, מטעם "הבא להרגך השכם להרגו" – וכן נראה מדברי המרדכי, גיטין פ"ז – דכהנים הלכו למלחמה, ועוד דהרי בקדושין כא: "איבעיא להו כהן – מהו ביפת תואר?" משמע דהיו הולכים למלחמה, והחשמונאים שהיו כהנים הלכו למלחמה. ראה שם ב"יסודי ישורון", שמזכיר מ"ש לחייב גיוס לצבא אנגלי, הרב הכולל ד"ר הערץ זצ"ל – עיי"ש בכל דבריו, וביחוד מה שהזכיר דברי הברכי יוסף הנ"ל (אבהע"ז סי' ו' סעיף ו'), בשיטת המרדכי שהזכרנו ומה שהעלה בזה בשו"ת חבלים בנעימים להגאון מהרי"ל גרויבארט זצ"ל ועוד. עיי"ש בכל דבריו.

אמנם, עיקר הראיה של מרן הגרי"א הלוי הרצוג זצ"ל, לפטור כהנים מגיוס ליחידות קרביות היתה מדברי הרמב"ם, ה' שמיטה ויובל פי"ג הי"ב: "לפיכך הובדל זה השבט מכל דרכי העולם, לא עורכין מלחמה כשאר ישראל וכו'", עיי"ש ביסודי ישורון בדבריו, ושם דן גם בשאלה שהזכרנו, ופשוט אצלו: שיש איסור להרוג גם עובדי ע"ז, כמפורש במכילתא – והוא מחלק בין גזירת גיוס שחייבים גם ישראל היושבים בין האומות, לבין התנדבות שמסתפק בה, ואכמ"ל.

אמנם כפי שהעיר בס' יסודי ישורון שם, הרי מפורש בספרי על הפסוק: "לכל מטות ישראל תשלחו לצבא" (במדבר לא) – לרבות (אמנם בספרי עם הגהות הגרי"א שלפנינו, הגיה הגאון: "להוציא שבטו של לוי" והעיר היסודי ישורון, שנראה דגירסת הרמב"ם היתה כגירסת הגרי"א וצ"ע) שבט לוי, הרי דהיו יוצאין למלחמה. והעלה, שאולי במלחמת מצוה היו יוצאין, שהרי: "אפילו חתן יוצא מחדרו וכלה מחופתה" (רמב"ם פ"ז מה' מלכים ה"ד ועוד עיי"ש) והזכיר מה שפסק בענין זה מרן הראשלי"צ הגרבצמ"ח עוזיאל זצ"ל, שחייבים הכהנים להתגייס, ושמצוה עליו לעמוד בעורכי המלחמה ולהגן על פליטתנו ועל כבוד ארצנו ואין הוא עושה אלא מצות ה', והרי הוא בכהונתו השלימה ככל בני אהרן, לשאת כפיו ולברך את עם ה', והביא ראיה מדברי הספרי הנ"ל.

נזכיר כאן מ"ש לחלק בין מלחמת המלך למלחמת הציבור, הגאון המופלא בעל גנוי הספרי, הנספח לפרוש רבנו הלל על הספרי (הוצ' הגר"ש קולדצקי זצ"ל), בין חובת הכהן להשתתף במלחמות המלך, דהיינו מלחמת הרשות, שלוחם כדי להרחיב גבול ישראל, דמלך יכול לשלוח בכל גבול ישראל ולוקח מן העם הגבורים ואנשי החיל וכו' (רמב"ם ה' מלכים פי"ד, ה"ב ופי"ה, ה"א) ומטעם זה מחוייבים גם הכהנים — אלא שחידש לעומת זה שהכהנים פטורים, מצד חובת צבור שהם פטורים מחיוב מלחמה שיש על הצבור הישראלי, וזה שכתב הרמב"ם: "דשבט לוי פטור מחובת מלחמה דמלך". ועוד עי"ש ביסודי ישורון מה שהעלה בשיטת מחלוקת הרמב"ם והראב"ד, אם השתתפו בני לוי במלחמת מדין (שם פי"ב דמלכים, ה"ט) וחלקם בביזה — מה שרצה לחלק בין דין מלחמת המלך ומלחמת הציבור. ואמנם יהיה זה תלוי במחלוקת רבותינו זו, — ראה מ"ש החזקוני: שלכן השתתפו בני לוי במלחמת מדין, מפני: "שכונתם לרעה היתה תלוי לכל ישראל — כמו שנאמר צרור את המדינים וכו' כי צוררים הם לכם", עי"ש בכל דבריו.

מתוך ענין זה נבוא לדון בענין שנשאלנו בזמן מלחמת לבנון, שיצאו אחינו גבורי חיילי צה"ל, ללחום בצוררנו המובהקים, המבקשים להשמידנו ואומרים: ילכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד". ולכאורה הדבר ברור כחמה, שהרי מלחמה זו בגדר מלחמת-מצוה, שגם הכהנים יהיו מחוייבים בה, כמו שמגדיר הרמב"ם בסוגי מלחמות מצוה, "עזרת ישראל מצר הבא עליהם" ועוד נברר להלן. וראיתי שכתבו כן הרב הראשי מרן הגר"א שפירא שליט"א והגר"ש ישראל (שליט"א) זצ"ל, וכך כתב מרן הגר"א הלוי הרצוג זצ"ל, במאמרו על מלחמת השחרור (נדפס בשמו בתחומין כרך ג') ואכמ"ל וקצת נברר להלן.

אכן, אדרבה ואדרבה; גדולה זכותם של חיילינו, גבורינו הכהנים הקדושים במלחמתם ובתורתם שם — ברכה שלמה וכשרה היא וזכותם הגדולה תעמוד לנו להתברך מפיהם ברכת השלום!

והנה. אחרי שכתבתי יסודות הברור דלעיל — נודע לי, שכבר נשאלה שאלה זו מאת הרב הראשי הראשלי"צ, הגאון רבי עובדיה יוסף שליט"א: בענין כהנים חיילי צה"ל, שהשתתפו בקרבות נגד צבאות מצרים, ירדן וסוריה במערכות ישראל ופגעו והרגו מחיילי האויב, האם דינם ככהן שהרג את הנפש, שאינו נושא כפיו לברך את ישראל — והשיב ונדפסו הדברים בספר יתוה-דעת חלק שני, סימן י"ד, והאריך להביא רוב המקורות שהזכרנו לעיל, מצד שוגג ואונס ופסול לעבודה ודין מצוה, ודעות רבותינו הראשונים והאחרונים, לחלק בין הורג ישראל להורג גוי — וצדד: שבסתם גוי, שאין ידוע אם מקיים שבע מצוות בני נח, אין לפסול הכהן שהרגו מנשיאת כפיים. והעיקר: **מסקנתו, להתיר נשיאת כפיים לכהנים-חילים, שהשתתפו בקרבות ישראל, מבוססת על שתי נקודות יסודיות:**

א. **האונס** — עי"פ מ"ש הפרי-חדש הני"ל, שהסכים עמו בספר בית-מנוחה, "ואפילו מי שאנסוהו להרוג חבירו, שהוא ביהרג ועל יעבור, דמאי חזית דדמך דידך סמיק טפיי" (רמב"ם ה' יסודי התורה פי"ה וטושי"ע יו"ד סימן קנ"ז) ובכל זאת לא נפסל מנשיאת כפיים, כיון שאנוס הוא, לא נפסל על ידי כך וכי"ש כאן.

ב. המצוה, שעושים חיילי צה"ל שעומדים לגונן על ישראל ועל ארצנו הקדושה, שאין ספק שמצוה רבה הם עושים: לקדם פני צבאות האויב, הבאים לזרוע הרס ולהשמיד אנשים ונשים וטף, שהוא כמו שפסק הרמב"ם (פ"ה מה' מלכים ה"א): ש"עזרת ישראל מיד צר הבא עליהם, היא בכלל מלחמת מצוה", ואם כן בודאי שאין ספק, שכהנים אלו כשרים לנשיאת כפים.

עיי"ש בכל דברי הגאון הראשלי"צ בסי' יחוד-דעת הני"ל, ומה שבירר ממ"ש בדברי הימים, שאמר ה' לדוד: "דם לרוב שפכת ומלחמות גדולות עשית לא תבנה בית וכו'" ומ"ש לחלק בין מלחמות דוד, שכללו שיסבב על ידיו ענין הריגת נוב עיר הכהנים וכו' – וציין לדברי הילקוט שמעוני שמואל ב' (רמז קמ"ה) ולפרוש הרלב"ג מלכים א', ז, נ"א ואכמ"ל ומסקנתו: לחלק בין מה שכתבו האחרונים, (והזכיר שם בבקיאותו המופלאה, כמה וכמה ספרי תשובות האחרונים, שטפלו בנושא זה, כגון: שו"ת צבי תפארת ושו"ת לבושי מרדכי ועוד ועוד), שדברו לפי מקומם ושעתם, שהיו יהודים בצבאות שני הצדדים וכו', משא"כ כאן במלחמת מגן זו, ששמו נפשם בכפם, להציל נפשות ישראל ולקדם פני האויב. אדרבה, ראוי לומר להם: תחזקנה ידיהם וישר כוחם – וסיים: "והדבר ברור ללא צל של ספק, שכשרים והגונים הם לנשיאת כפים ויבורכו מפי עליון ויקויים על ידם: ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם".

נותר לנו להוסיף ולברר ע"פ מסקנתו של כב' הגר"ע יוסף שליט"א, אם דבריו שהתיחסו למלחמות מצרים, ירדן וסוריא – במלחמות ישראל הקודמות, שהוגדרו על ידו כמלחמות מגן, שרירות וקיימות כלפי מלחמת לבנון – הן מצד הגדרתה כמלחמת מצוה עפ"י דברי הרמב"ם: "מיד צר הבא עליהם", והן מצד הסמכות שקבעה את הצורך לצאת למלחמה זו ואת דרכי הניהול שלה. וברורה חשיבותן של הגדרות אלו, לשאלה הידועה: בדבר חובתם של חיילים כהנים להשתתף בה, וכן מצד זכותם במצוות, המגינה עליהם מפני הגדרתם כשופכי דמים האסורים לעלות לדוכן – שכאמור ע"פ השיטות אין להבדיל בין גוי ליהודי ובייחוד אם המדובר בגויים שומרי שבע מצוות בני נח – וידוע שהרמב"ם ז"ל לא מנה אומות המוסלמים, שהן רובם של הלוחמים בנו בלבנון, בגדר ע"ז – ואכמ"ל בענין זה.

והרי יש שהתיחסו למלחמת לבנון כמלחמה מיותרת ר"ל וכשפיכות דמים סתם, ואנן מה נענה אבתריהו ואכמ"ל.

והנה הזכרנו לעיל, דברי מו"ר מרן הרב הראשי לישראל, הגאון מוה"ר יצחק הלוי הרצוג זצ"ל, שהגדיר מלחמת מצוה וחובה, עפ"י כמה טעמים א. מצות כבוש הארץ, שהיא מייע מן התורה, לפי דעת הרמב"ן וכו' והאריך לברר שיטת הרמב"ם עיי"ש. ב. עזרת ישראל מיד צר שבא עליהם ונזכיר דבריו החשובים לעניננו: "אומר אני שמלחמה זו שלנו, היא עזרת ישראל מיד צר שבא עלינו והלא אין הרמב"ם מתנה – בד"א שבאו עלינו להשמידנו, אבל וכו', לגרשנו וכו', אין זו מלחמת מצוה – הרי שבכל האופנים זוהי מלחמת מצוה וכו', שמזימתם היא לא לתת לנו שם ושארית בארץ וכו' וע"כ יש למלחמה זו (הדברים נכתבו לגבי מלחמת השחרור), דין מלחמה של עזרת ישראל מיד צר שבא עלינו והרי זו מלחמת מצוה – ובמלחמת מצוה, אין צריך אלא צו המלך".

אכן, באמת זוהי נקודה מרכזית בדיונונו, אם יש לממשלת ישראל דין מלך – לגבי שאלה זו של הצלת כלל ישראל:

מרן הרב הגרמני הכהן קוק זצ"ל, בתשובתו הידועה והמפורסמת בס' משפט כהן (בס' קמז, סעיף כ"ב), שכתב להגאון רמ"ד פלוצקי זצ"ל: "וחוץ מזה, נראים הדברים שבזמן שאין מלך, כיון שמשפטי המלוכה הם ג"כ במה שנוגע למצב הכללי של האומה, חוזרים אלו הזכויות של המשפטים, ליד האומה בכלל" – וע"ז כתב מרן הרב הרצוג זצ"ל: "אומר אני: שכל שאין נתנת לו המלכות לעולם, אין צריך שיהיה מבית דוד, ומלך שאינו מבית דוד, אינו טעון משיחה בשמן המשחה, והמלך אין כחו אלא מן העם שנבחר ע"י העם, ויש לנו לאמור: שהעם כולו ועיקר עם ישראל, הם היושבים בא"י כנ"ל (הכונה לדברי הרמב"ם הידועים בפיה"מ בתחלת מס' הוריות), יש לו הסמכות של מלך בנוגע לעניני האומה וכיון שהרוב הגדול והמכריע מכריז על מלחמה זו, ה"ז כצו המלך ויש בידו לכופו וכו' (עיי"ש מה שפלפל בענין מלכי-העמים) כולם ביחד, מכח מי שנתמנה על ידם, וחילק בין מנוי דיין מומחה – שהם יכולים למנות אבל לא לסמוך, משא"כ בענין דידן: "כל ישראל, ראויים למלכות" (משנה הוריות פ"ג וירושלמי שם) – ולא מגרע כחו של העם כולו מכוחו, כשאין מלך בישראל, ולא נאמר בשום מקום שרק מלך ממלכי בית דוד, יכול להוציא למלחמת מצוה וכו"'. עיי"ש בכל דבריו, מה שדן בהבדל שבין פקו"נ למלחמת מצוה ובדין "למעוטי נכרים דלא ליתו עלייהו" ומזכיר הצלת ישראל מסכנת כיבוש – במלחמת מצוה.

העולה מדברי מרן הרב זצ"ל: שמלחמת ישראל בימינו, היא בגדר מלחמה של מצוה, ושהמדינה רשאית "להכריח על הגיוס", ואין נ"מ אם המלחמה היא בתוך שטחי א"י או גם בחו"ל – אם מטרתה הצלת ישראל או מניעת כיבוש א"י על ידי העמים – וברור איפה, שכהנים שגויסו למלחמה כדין – הרי הם בגדר לוחמי מלחמת מצוה, וכשרים לדוכן – הן מצד היותם אנוסים במצות המדינה, והן מצד היותם מקיימי מצוה.

אמנם, עדיין אנחנו צריכים למודעי: שראינו שדנו גדולי הדור בדבר מלחמת לבנון, הן מצד היותה מלחמה יזומה מצד מדינת ישראל והן מצד שאלת היציאה מעבר לגבולות הארץ, שגם אם יש לחקור בדבר שאלת הגבולות: היכן בתוך שטח לבנון עובר גבול החלוקה של באי הארץ, מצד עזרת ישראל מיד צר הבא עליהם, הרי זה הרבה יותר מ"למעוטי גויים דלא ליתו עלייהו", כדברי הגמ' סוטה מד ב': "אמר רבא: מלחמות יהושע לכבוש דברי הכל חובה, מלחמות בית דוד לרווחה (פירש"י: שנלחם בארם-צובא להוסיפה על א"י ובשאר סביבותיה להעלות לו מנחה ומס עובד) דברי הכל רשות, כי פליגי למעוטי עכו"ם דלא ליתו עלייהו, מר קרי לה מצוה ומר קרי להו רשות".

אמנם, מטרתה המוצהרת של מלחמת לבנון היתה "שלום הגליל", אך מטרתה המוסתרת היתה "שלום א"י כולה", למנוע מאויבינו אנשי אש"ף לבוא על יושבי הגליל וכל א"י, וגם בקשו ראשי ממשלת ישראל, להביא לשלום עם עוד מדינה ממדינות ערב – דבר ששייב שלומם של כל בני א"י – והרי זה לכאורה בגדר מלחמת מצוה, שאין לפנינו מלחמת כיבוש מחוץ לגבולות הארץ סתם, ואפילו לא מלחמת כיבוש בשטחים שהם בתוך גבולות הארץ, אלא ענין הצלת נפשות של כלל ישראל ומלחמה שהוכרזה ע"י "מלך ישראל" – שזה כחה

ההלכתי של ממשלת ישראל, לפי דעתם של מרנן הרבנים הראשיים לישראל, מרן הרב הגראי"ה הכהן קוק זצ"ל ומרן הרב הגריא"ה הרצוג זצ"ל שהבאנו לעיל.

וראיתי כי הרב הראשי הגאון מוה"ר שלמה גורן (שליט"א) זצ"ל, דן בהרחבה בשאלה זו של מלחמת שלום הגליל לאור ההלכה, במאמרו בהצופה (גליון עש"ק פי' מטות-מסעי התשמ"ג) וכן בשאלה היסודית: "עד היכן ועד מתי נמשכת מלחמת מצוה" – ותורף דבריו: עפ"י דברי מרן בעל חזון איש, בה' ערובין סימן קי"ז אות א' – שכל מלחמה ואפילו מלחמת הרשות, היא של כל העם כולו ואז יש "דין מחנה". כלשון החזון-איש: "אבל שפיר י"ל דאין דין מחנה, אלא במלחמת כל ישראל, ועפ"י מלך ושופט שבדור או עפ"י סנהדרין במלחמת הרשות" והסיק מכאן הגר"ש (שליט"א) זצ"ל: "שכל מלחמה שבדורנו, היא מלחמת כל ישראל, ולכן אין פיקוח נפשם של יחידים, דוחה פקוח נפשו של כל ישראל. כי נצחון של ישראל בכל מלחמה, אפילו במלחמת הרשות – דינו כדין פקוח נפש של העם כולו". וחידש: "שאפילו לגבי מלחמת רשות, שע"ז צריכים לקבל רשות מסנהדרין גדולה, וי"א שגם צריכים לשאול באורים ותומים או שצריכים הסכמת נביא – אבל לאחר שנכנסו בקשרי המלחמה, מוטלת מצוה על כל ישראל להשתתף בה, כדי להביא לנצחון ישראל וכו'". עי"ש בכל דבריו, וביחוד מ"ש להבהיר: "שאפילו מלחמת רשות, שהיה בתחילה מקום להתנגד לפתיחת המלחמה, אלא שהרשות העליונה שהיא המלך או השופט שבדור (בהסכמת הסנהדרין), החליט לצאת למלחמה – והסכים, גם הוא כדין פקוח נפש של העם כולו ודוחה הוא פקוח נפשם של יחידים. אמנם, כשאין לנו סנהדרין, לכאורה אין לנו דין מלחמת רשות בימינו, והדבר צ"ע מיוחד ואכמ"ל". אלא, שבאמת, כמו שכתב הגר"ש בעצמו: "במלחמת לבנון אין לנו צורך לדין מלחמת-רשות, כי היא כמלחמת מצוה מכמה צדדים: מדין נכרים שצרו על עיירות ישראל (ערובין, מח, א ותוספתא ערובין פ"ב) וכו', בעיירות הסמוכות לספר, אפי' ליטול את התבן ואת הקש, יוצאין ומחללין עליהם את השבת, ודין זה נוהג גם בימינו, כמו שפסק בפרוש בטוש"ע או"ח סימן שכ"ט סעיף ט"ו, וביחוד מ"ש שם בהגהת הרמ"א, בשם או"ז שנוגע ממש לעניננו: ואפי' לא באו עדיין, אלא רוצים לבוא" – והוסיף לחקור בהגדרתה של מלחמת לבנון כמלחמת מצוה, הן מצד עצם המצוות, הנוגעות לשטתו לארבעה דינים:

- א. הצלת ישראל הנמצאים בסכנה (סנהדרין ע"ג א' – רמב"ם פ"א מהלכות רוצח, הי"ד).
- ב. דין השבת אבידת גופו ונפשו בגדר "והשיבותו לו", כמו שני בסנהדרין שם.
- ג. מצות הלחימה עצמה "אל ירך לבבכם" וכו'.
- ד. סמכות המלך והמצוה לשמוע לו, כמו שנאמר לגבי יהושע – "כל איש אשר ימרה את פיד" וכו'.

עי"ש שהזכיר דברי מרן הרב הגראי"ה קוק זצ"ל, שהזכרנו לעיל: "וכל שמנהיג את האומה דין הוא במשפטי המלוכה, שהם כל צרכי האומה הדרושים לשעתם ולמעמדם עם כו" (עי"ש במשפט כהן ס"י קמ"ד וכן דברי מרן הרב הרצוג זצ"ל, שהזכרנו וכן משתמעת דעת החזון-איש זצ"ל) והסיק שם: שכל התנאים מתקיימים במלחמת שלום הגליל, ואע"פ שחקר אם לדעת הרמב"ם, נוהגת מלחמת מצוה בזה"ז, הסיק: שמ"ש בסי' המצוות (עפ"י גירסות

נשיאת כפיים לכהנים לוחמי מלחמות ישראל

עט

ונוסחאות הגאון ר' חיים הלר זצ"ל), להצריך גם במלחמת-מצוה כל התנאים שהזכרנו, ושנוהגת רק בפני הבית – לא מתיחס למלחמה מסוג של "עזרת ישראל מיד צר" – מכל הטעמים שהזכיר, ומסקנתו: "אבל בכל הנוגע לפתוח את המלחמה, ברור ללא פקפוק, שהיתה זו מלחמת מצוה, ואסור היה לחשות, מכיוון שמלחמת מצוה דוחה פיקוח-נפש, משום שיש במלחמה כזו, משום פקוח נפשו של העם ושל הארץ בטח וכו', כמו שהיה אצל דוד בשטחים של חמת וקעילה". עייש בכל דבריו – וברור שלדעתו, אם כי יש בדבריו מקצת הסתייגות, לגבי צורת המשך והתרחבות המלחמה בלבנון – הרי מאחר שנפתחה בדין ועיי מי שהסמכות היתה בידו – ודאי שהחייילים חייבים להמשיך להלחם בה, כדין מלחמת-מצוה. הרי: **הכהנים שביניהם ראוי שימשיכו לשאת כפיהם ואין כאן שום בית מיחוש כלל.**

אמנם ראיתי בס' תחומין הנ"ל (כרך ד', שנת תשמ"ג), שדן בדבריו הרבה, בהרחבה ובהעמקה, הגאון הרב שאול ישראלי (שליטי"א) זצ"ל, וחולק על דעתו, בכמה פרטים ידועים, בייחוד לגבי מ"ש הגרש"ג (שליטי"א) זצ"ל, בשיטת הרמב"ן והאריך לחלק בין מלחמה בתוך גבולות א"י וחוצה להם ומ"ש ע"פ דברי ה"משך חכמה", בענין מלחמת מדין ומ"ש להסביר דעות הרמב"ם והרמב"ן שם, גם בענין זה, בענין הנחת רוח רביעית לאויבים לסגת דרכה – הרי גם הוא מסכים, באופן עקרוני: **"המלחמה במחבלים וכו', היא מלחמת מצוה המוגדרת ברמב"ם, "עזרת ישראל מיד צר שבא עליהם", שאין צורך בקבלת רשות מסנהדין על כך".**

נמצאנו למדים: **הדין ברור: שהכהנים שהשתתפו בלחימה זו ובכל התפקידים המוטלים עליהם לשם בטחון ישראל, ע"י המוסמכים לכך ועפ"י פקודות שהם מקבלים, ללא חריגה אישית ויחמה עצמית – מצוה גדולה הם עושים ויתברכו מן השמים, ובודאי שהם כשרים לנשיאת כפיים – והמברכים יתברכו.**

יהי רצון שישים ד' שלום לעמו ישראל, ויהיו הכהנים מזרעו של אהרן מברכים את ישראל, ואת כל עמי תבל, בברכות השלום, ויתקיים בהם בכהנים הקדושים, שיזכו לשבת בקודש, בבנין בית קדשנו ותפארתנו, וישים ה' שלום בארץ, "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", "והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' ואל בית אלוקי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו, כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים", במהרה בימינו אמן כן יהי רצון.